

Vedligeholdelse af et stort europæisk arkitekturmonument

AF OTTO KÄSZNER

Hver februar samles en lille kreds af alvorlige mennesker til det årlige møde på Thorvaldsens Museum, hvor det prioriteres, hvad der skal vedligeholdes i forhold til den givne økonomiske ramme. Forud er skader og mangler blevet beskrevet ved den såkaldte »Hug og Hak«-gennemgang. En klog praksis indført af den tidligere direktør Dyveke Helsted. Et mål er, at museets gæster altid sikres oplevelsen af et hus, der tages vare på. Den lille kreds består som regel af direktør, vagtmester, medarbejderrepræsentant, maleren Robert Risager, konservator og arkitekt, der alle besidder et fortroligt kendskab til bygningen.

Thorvaldsens Museum er Københavns kommunes arvegods. Derfor har stadsarkitekten gennem tiden været inddraget i vedligeholdelsen og de større opretningsarbejder. Bygningen er fredet, og arbejderne udføres selvsagt i nært samarbejde med Skov- og Naturstyrelse som myndighed og rådgiver.

Det har været sagt, at København kun rummer to bygværker, som i originalitet og kunstnerisk styrke er i klasse med de store europæiske monumenter, nemlig Amalienborg og Thorvaldsens Museum. Man kan spørge om det meningsfulde i en sådan karaktergivning. Men ét er sikkert, Bindebøll efterlod os en enestående bygning, med en udvendig udsmykning i en teknik, der er ganske uegnet til vort klima.

Tyngdepunktet for opmærksomheden i vedligeholdelsen vil, sålænge huset står, ligge i de polykrome facader og billedfrisen – uden at forglemme bygningens øvrige elementer og interiøret.

Jeg skal gennem et par eksempler belyse træk af vedligeholdelses- og opretningsarbejdet, med vægten på det ydre.

Et sådant eksempel har været fornyelsen af quadrigaens forankringer og fundament. Omfanget af følgearbejder, en given opretning udløser, kan være

FIG. 1. Quadrigaens opsætning efter endt renovering af base og forankringer. 1990.

FIG. 2. Den fornyede gård-
belægning 1995.

overraskende ved profane bygninger. Ved en bygning af Thorvaldsens Museums tilsnit kan følgearbejderne antage et chokerende økonomisk omfang.

I slutningen af 1980-erne blev vi opmærksom-

me på, at forankringerne af quadrigaen var stærkt svækkede som følge af rust. Risikoen for nedstyrtning nødvendiggjorde, at den store bronzeskulptur måtte tages ned, efter at den først havde måttet deles i flere stykker.

Fundamentet for quadrigaen, der bestod af en muret kærne beklædt med sandsten, blev nu afdækket og undersøgt. Det viste sig nødvendigt at ommure kærnen og forny sandstens- og kobberinddækningen. De statiske krav til forankringen blev vurderet. Skulpturen blev undersøgt af en metallurg og erklæret for sund. Skulpturen blev svejset sammen hos bronzestøberen, forsynet med nye ankre og i ét stykke hejst op af en BMS-kran og fastgjort til en 10 mm rustfri stålplade placeret oven på fundamentet af hensyn til trykfordelingen. Hvad, der var begyndt som en observation af tærede ankre, havde været to år og kostet 1,4 mill. kr., foruden bistand fra leverandører, entreprenører og donorer.

Et andet eksempel på et komplekst opretningsarbejde har været fornyelsen af gårdbelægningen i 1995. Den oprindelige belægning blev udført sammen med huset i 1840-erne. Mønstret var planen af en antik rendebane i hvid på sort bund.

Belægningen var opbygget af to lag respektivt kalk- og cementmørtel iblandet skærver. Da belægningen udstøbtes i én sammenhængende flade på en grund af opfyld i 1,5 til 5 m dybde, viste den sig hurtigt ikke at være holdbar.

Efter en lang periode i forfald blev belægningen i 1926 rekonstrueret af arkitekterne Kaare Klint og Mogens Koch. Grunden blev stampet og vandet, hvorefter en plade i armeret grovbeton udstøbtes i felter. Der afsluttedes med et slidlag i sort og hvid farve, der blev terrazzoslebet. Som forgængeren blev konstruktionen udført så godt, som tiden formaede. Og som forgængeren henlå den efter en årække i tvivlsom forfatning med frostskafer og sætninger i underlaget.

I sommeren 1995 blev den gamle belægning hugget op og underlaget udskiftet med komprimeret grusfyld til en dybde af ca. 0,7 m, idet det skønnedes, at de underliggende opfyldningslag fra den tidligere Skarnholm i dag var faldet til ro.

Efter udlægning af fiberdug og præfabrikerede kant- og rendefliser blev de øvrige belægninger støbt på stedet i tykke, homogene blandinger uden armering.

Betonens sammensætning er udviklet på grundlag af omfattende forundersøgelser i form af prøvestøbninger, accellerende frostafrøvnninger og tyndslibningsanalyser.

Blandingen er justeret ved lufttilsætning og efter udstøbningen beskyttet mod for hurtig udtørring ved påsprøjtning af membranharder. Efter hærdning blev betonen med en diamantskærer opskåret i felter svarende til den tidligere inddeling. Til sidst blev overfladen terrazzoslebet og fugerne lukket med ekspanderende skumgummi efterfyldt med dobbelt harpet lergrus.

Sigtet har hele tiden været at forbedre teknikken, men at fastholde udtrykket.

Denne påkrævende fornyelse blev kun mulig, da BG Fonden lod alle sine sponsormidler i anledning af kulturbyåret gå til Thorvaldsens Museum.

I forbindelse med de forberedende undersøgelser for renoveringen af belægningen i gården blev der i 1992 foretaget en prøveudgravning langs et stykke af fundamentet. Det blev klarlagt, at fundamentspælene af pommersk fyr var i særdeles god stand.

Der er nedsat pejlerør forskellige steder langs fundament i gården og de udvendige facader, hvor igennem vandstanden bliver kontrolleret af Geoteknisk Institut en gang om året for at skabe visshed om, at bjælkeenderne stedse er under grundvandsspejlet.

Vedligeholdelse af Sonnes Frise

Den mellem 1952 og 1959 genskabte billedfrise og polykrome facader, har nu siddet i 40 år. Snavs i overfladen på billedfriserne og også forvitring ved det udsatte hjørne ved sideindgangen har medført ændring af farverne i karakter og styrke. Mest udtalt på facaden mod sydøst. Ledelsen på museet fremkom i 1996 med tanken at rense facaderne ved vandsivning for at få farverne til at lyse igen – sådan som de er skabt til. Konservatorer fra Nationalmuseet og Akademiets Konservatorskole har siden udført inspektion og afrensingsprøver af chambranler og billedfelter.

Konservatorerne har foreløbigt kunnet konkludere, at en afrensning burde kunne gennemføres med held – ikke ved vandsivning – men ved en blanding af demineraliseret vand og forskellige bicarbonater og forsigtig afbørstning. Konservato-

FIG. 3. Udsnit af Sonnes Frise. Sydsidens Løvefelt.

terne peger også på, at overfladerne på de sydvestvendte billedfelter ved sideindgangen og fronten viser tegn på forvitring. Det foreslås, at der tages initiativ til at finde en løsning på forvitringsproblemerne, eventuelt ved restaurering af de medtagne dele af frisen.

Men uanset hvilken rensnings-, konserverings- eller restaureringsfremgangsmåde der overvejes, må de bygningsarkæologiske hensyn afvejes mod et kunstnerisk helhedssyn.

Vi skal finde frem til en strategi for vedligeholdelsen, der sigter på at sikre en lang levetid, men, mener jeg, med erkendelsen at med generationers interval må billedfrisen og de polykrome pudslader og indfatninger genskabes i deres helhed.

Ingen tænker vel længere på, at Sonnes billedfrise – der, som den fremtræder i dag, jo i materialsammensætning og teknik reelt er Saltos – skal dø i skønhed.

En tidsplan kunne herefter være: Tilstanden på alle frisens felter kortlægges. Der udarbejdes en plan over, hvad der kan afrensnes, konserveres eller restaureres. Der udføres yderligere prøver på af-

rensning og konservering og prøver på puds i et billedfelt, der vurderes efter fire til fem år. Herved tilvejebringes også grundlaget for den økonomiske planlægning. Der må som nævnt lægges en strategi for vedligeholdelsen af frisen og den polykrome facadepuds. Beslutninger der naturligvis involverer frednings- og museale myndigheder, ledelse, maleren Robert Risager og andre erfarne specialister. Spændvidden mellem de to filosofiske skoler – konservering og genskabelse – vil nok blive synlig her.

Som en begyndelse bør i øvrigt udføres en katalogisering af alt relevant materiale, skriftligt, tegnet og fotograferet – af afkalkninger, aftrækninger, kopieringer. I øjeblikket placeret på forskellige adresser.

Til slut, hvordan set fra en økonomisk vinkel ser fremtiden ud for vedligeholdelsen af denne sjældne bygning. Rimelig lys tror jeg, hvis den nuværende situation fremskrives. Pengene er altid kommet – til sidst.

Senest har vi oplevet, at Borgerrepræsentationen har givet tilsagn om 5,6 mill. kr. til opretning af kobbertag og fodrender. Tæt kobbertag og kob-

berfodrender er livsvigtige især nu, hvor der pågår et program for rensning af de indvendige loftsdekorationer.

Et forhold med baggrund i tidens stramme økonomi, som jeg kunne ønske mig anderledes, er, at husets arkitekt og ingeniør i dag kun kan medvirke mod afregning. Tidligere kunne den tilknyttede arkitekt og ingeniør mere frit følge med i bygningens liv ved selv at komme eller gennem hyppige tilkald, uden alt skulle faktureres. Med al respekt for den generelle ressourcebevidsthed så findes der bygninger af så stor værdi og kompleksitet, at en sikring af værdierne også ligger i en jævnlig kontakt med huset. Det samme gælder Rådhuset. Bevillingsrammerne burde muliggøre dette.

Pengene til vedligeholdelse er i dag lagt ind i en budgetramme. Det er godt nok, når det indlagte beløb er af en rimelig størrelse. Men det stiller krav til ledelsen om karakterfasthed – at man ikke bruger pengene til andre, øjeblikkets glæder.

Til allersidst skal jeg komme med et par betragtninger om opretning og opretholdelse af omgivelserne. Det er min opfattelse, at arkitekten Torben Schönherr i sit forslag til forpladsen har set rigtigt og indgående forstået stedets egenart, og hvad det beder om. Slotsholmen kan i princippet lignede ved en granitsat plint, hvorpå monumentalbygningerne har rejst sig gennem århundrederne og dannet de rumlige forløb, vi er så fortrolige med. Den samme selvfølgelighed, der ligger i Schönherrs forslag, finder jeg ikke i ideen om at slå en bro over Kanalen fra Kulturministeriet på Gl. Strand-siden til Vindebrogade. Helt bortset fra den trafikale risiko på Vindebrogadesiden vil en ny bro ganske forstyrre harmonien i det rum, Kanalen danner mellem Stormbroen og Højbroen. En idé, der bærer kuriositetens træk, søges hævet og løftet til mere, end den kan holde til.

ENGLISH SUMMARY

The Maintenance of a Major European Work of Architecture

It has been said that Copenhagen only possesses two buildings which in originality and artistic impact are in the same class as the great European

works of architecture, that is to say Amalienborg Palace and Thorvaldsens Museum. As Thorvaldsens Museum is Copenhagen Municipality's inheritance, the City Architect has over the years been concerned with the maintenance of the building and major repairs to it. Thorvaldsens Museum is a scheduled monument, and work is naturally undertaken in close collaboration with the National Forest and Nature Agency as authority and adviser. Aspects of the maintenance and repair work, mainly relating to the exterior, are illustrated by means of a number of examples.

At the end of the 1980s we became aware that the anchoring of the quadriga had been seriously weakened by rust. The risk of its falling necessitated the great bronze sculpture being taken down to be examined, fitted with new anchors and remounted above the entrance to the building.

The renewal of the courtyard surface, the pattern of which depicts an ancient racecourse, took place in the summer of 1995. The composition of the concrete was developed on the basis of extensive preliminary examinations. A diamond cutter was used on the concrete after hardening to divide it into fields corresponding to the previous design. The aim has throughout been to improve the technique at the same time as retaining the expression.

Sonne's Frieze was recreated by Axel Salto between 1952 and 1959. Now that the Frieze has been there for 40 years, its surface is dirty, as are the polychrome facades in general. Conservators from the National Museum and the School of Conservation in the Royal Danish Academy of Fine Arts have since carried out an inspection and done samples of cleaning frame casings of doors and windows and picture surfaces. They have so far been able to conclude that it ought to be possible to clean them by carefully brushing with a mixture of demineralised water and various bicarbonates.

Most recently, Copenhagen City Council has promised 5,6 million Danish kroner for repairs to the copper roof and the guttering. Watertight copper roofing and guttering is of vital importance especially now with the start of a programme for cleaning the ceiling decorations.